

INTELLEKT VA UNI BAHOLASH MASALALARINING ZAMONAVIY ILMIY TAHLILI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Tibbiyot fakulteti Davolash ishi yo'nalishi

2-kurs talabasi

Sharipova Sabrina Xayrulloevna

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada intellekt tushunchasining mazmuni, uning shakllanish omillari, rivojlanish bosqichlari hamda intellektni baholashning nazariy va amaliy jihatlarini keng va batafsil yoritilgan. Intellekt shaxsning asosiy psixik xususiyatlaridan biri sifatida tahlil qilinib, uni aniqlashda qo'llaniladigan metodlarning ilmiy asoslari ochib berilgan. Maqolada intellektni baholash jarayonining ta'lim tizimidagi ahamiyati, mavjud muammolar va istiqbolli yo'nalishlar yoritilib, ilmiy xulosalar keltirilgan. Ushbu ish OAK talablariga to'liq mos holda, ilmiy maqola yozish qoidalariga rioya qilgan holda tayyorlangan.

Kalit so'zlar: intellekt, aqliy rivojlanish, intellektual salohiyat, kognitiv jarayonlar, IQ, baholash metodlari, psixologik diagnostika, ta'lim.

ИНТЕЛЛЕКТ И СОВРЕМЕННЫЙ НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ ЕГО ОЦЕНКИ

Термизский университет экономики и сервиса

Факультет медицины, направление лечебное дело

Аннотация: В данной научной статье всесторонне рассмотрено содержание понятия интеллекта, факторы его формирования, этапы развития, а также теоретические и практические аспекты оценки интеллекта. Интеллект анализируется как одно из основных психических свойств личности, раскрываются научные основы методов, применяемых для его диагностики. В статье освещается значение оценки интеллекта в системе образования, существующие проблемы и перспективные направления, а также представлены научно обоснованные выводы. Работа выполнена в полном соответствии с требованиями ВАК и правилами написания научных статей.

Ключевые слова: интеллект, умственное развитие, интеллектуальный потенциал, когнитивные процессы, IQ, методы оценки, психологическая диагностика, образование.

Asosiy qism: Hozirgi davrda jamiyat taraqqiyoti inson kapitali, xususan, shaxsning intellektual salohiyati bilan chambarchas bog'liq bo'lib qolmoqda. Fan, texnika va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida intellekt insonning asosiy resursi sifatida namoyon bo'lmoqda. Zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatga erishish, kasbiy faoliyatda yuksak natijalarga erishish va ijtimoiy hayotda faol bo'lish ko'p jihatdan shaxsning intellektual darajasiga bog'liqdir. Intellekt tushunchasi psixologiya va pedagogika fanlarida markaziy o'rinlardan birini egallaydi. U insonning bilish faoliyati, tafakkuri, muammolarni hal qilish qobiliyati, bilimlarni o'zlashtirish va ularni amaliyotda qo'llay olish imkoniyatlarini ifodalaydi. Shu sababli intellektni ilmiy jihatdan o'rganish va uni

baholash masalasi nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Intellectning rivojlanishi irsiy omillar bilan bir qatorda ijtimoiy muhit, ta'lim va tarbiya, shaxsning faoliyati va motivatsiyasi bilan ham uzviy bog'liqdir. Inson hayoti davomida intellektual imkoniyatlar doimiy ravishda o'zgarib, takomillashib boradi. Bu holat intellektni statik emas, balki dinamik hodisa sifatida qarash zarurligini ko'rsatadi. Ilmiy adabiyotlarda intellekt tushunchasiga berilgan ta'riflar turlicha bo'lib, bu uning murakkab va ko'p qirrali ekanligidan dalolat beradi. Ayrim tadqiqotchilar intellektni umumiy aqliy qobiliyat sifatida talqin qilsa, boshqalar uni konkret vazifalarni bajarishdagi samaradorlik bilan bog'laydi. Zamonaviy yondashuvlarda esa intellekt shaxsning umumiy bilish imkoniyatlari majmui sifatida qaraladi. Intellectning shakllanishida bilish jarayonlari muhim rol o'ynaydi. Idrok orqali inson atrof-muhitdagi ma'lumotlarni qabul qiladi, xotira yordamida ularni saqlaydi va qayta tiklaydi, tafakkur esa ushbu ma'lumotlarni qayta ishlash, tahlil qilish va umumlashtirish imkonini beradi. Nutq esa intellektual faoliyatning tashqi ifodasi bo'lib, fikr almashinuvi va ijtimoiy munosabatlarni ta'minlaydi. Intellectni baholash masalasi psixologiya fanida alohida o'rin egallaydi. Baholash orqali shaxsning aqliy rivojlanish darajasi, bilish imkoniyatlari va intellektual salohiyati aniqlanadi. Bu jarayon ta'limda individual yondashuvni amalga oshirish, o'quvchilar va talabalar imkoniyatlarini to'g'ri baholash, shuningdek, ularning rivojlanish istiqbollarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi. An'anaviy yondashuvlarda intellekt asosan testlar yordamida baholangan. IQ testlari uzoq yillar davomida shaxsning intellektual darajasini aniqlashning asosiy vositasi bo'lib kelgan. Ushbu testlar mantiqiy fikrlash, matematik qobiliyat, verbal va noverbal tafakkur darajasini aniqlashga qaratilgan. Biroq vaqt o'tishi bilan test metodlarining cheklanganligi, ularning shaxsning barcha intellektual jihatlarini qamrab olmasligi ma'lum bo'ldi. Zamonaviy ilmiy qarashlarda intellektni baholashda kompleks yondashuv ustuvor hisoblanadi. Bunda test metodlari bilan bir qatorda kuzatish, suhbat, faoliyat mahsullarini tahlil qilish, shuningdek, real hayotdagi muammoli vaziyatlarda shaxsning xatti-harakatlarini o'rganish muhim hisoblanadi. Kompleks baholash shaxsning intellektual

imkoniyatlarini yanada chuqurroq va ishonchliroq aniqlash imkonini beradi. Intellektni baholash jarayonida emotsional va ijtimoiy omillarni hisobga olish ham zarur. Emotsional intellekt shaxsning o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqarish, boshqalarning emotsional holatini tushunish qobiliyatini ifodalaydi. Ijtimoiy intellekt esa muloqot jarayonida to'g'ri xulq-atvorni tanlash, ijtimoiy vaziyatlarni baholash va moslashish imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Bugungi kunda ta'lim tizimida intellektni baholash masalasi yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning intellektual imkoniyatlarini aniqlash ularning qobiliyatlariga mos o'quv dasturlarini ishlab chiqish imkonini beradi. Bu esa ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Intellektni baholashda madaniy va milliy xususiyatlarni hisobga olish ham muhimdir. Turli madaniy muhitda shakllangan shaxslarning fikrlash uslubi, bilimlarni o'zlashtirish darajasi va muammolarni hal qilish yondashuvlari bir-biridan farq qilishi mumkin. Shu bois intellektni baholashda universal metodlar bilan bir qatorda milliy xususiyatlarga moslashtirilgan yondashuvlardan foydalanish zarur. Intellektni baholash jarayonida yuzaga keladigan muammolardan biri natijalarning subyektiv talqin qilinishidir. Shu sababli baholash jarayonida ilmiy asoslangan, ishonchli va valid metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Baholash natijalari shaxsning rivojlanishini cheklash emas, balki uning imkoniyatlarini aniqlash va rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, intellekt shaxsning bilish faoliyatini belgilovchi murakkab va ko'p qirrali psixik hodisa hisoblanadi. Uni baholash jarayoni ilmiy asoslangan, kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi. Zamonaviy ilmiy qarashlar intellektni faqat test natijalari bilan cheklamasdan, shaxsning emotsional, ijtimoiy va ijodiy imkoniyatlarini ham hisobga olish zarurligini ko'rsatmoqda. Intellektni to'g'ri baholash ta'lim va tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish, shuningdek, shaxsning intellektual salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 384 b.
2. Davletshin M.G'. Psixologiya. – Toshkent: Fan, 2002. – 312 b.
3. Karimova V.M. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 256 b.
4. To'xtayeva H.A. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2014. – 288 b.
5. Айзенк Г.Ю. Интеллект: новый взгляд. – СПб.: Питер, 2000. – 352 с.
6. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – М.: Наука, 2001. – 384 с.
7. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 2005. – 352 с.
8. Гарднер Г. Структура разума: теория множественного интеллекта. – М.: Вильямс, 2007. – 480 с.

